

УДК [821.161.2-92.02.09:070.48]"190"Б. Лепкий
DOI: 10.30970/sls.2019.68.3077

ЛІТЕРАТУРНА КРИТИКА БОГДАНА ЛЕПКОГО В ЧАСОПИСІ “SLOVANSKÝ PŘEHLED”

Василь БУДНИЙ

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська 1, Львів, 79000
Кафедра теорії літератури та порівняльного літературознавства
e-mail: budnyj_vasyl@ukr.net*

У статті досліджуються літературні огляди і культурологічні статті відомого літературознавця і письменника, представника групи “Молода Муза” Богдана Лепкого, опубліковані у празькому місячнику “Slovanský přehled” у 1902–1907 рр. Мета дослідження – аналіз інтерпретаційних засад цих праць, які висвітлювали літературне життя України, і з’ясування їхнього резонансу у слов’янському світі. Доведено важливість урахування чеських публікацій Б. Лепкого для розуміння шляхів модернізації українського письменства та його контекстуалізації у слов’янській і загальноєвропейській культурі початку ХХ ст.

Ключові слова: доба Модерну, літературний процес, критичне письмо, літературний огляд, рецензія, контекстуалізація, імпресіонізм, символізм.

Різнобічний і продуктивний літератор, Богдан Лепкий друкувався в численних українських та чужомовних часописах. Його українськомовну спадщину доволі повно досліджено у працях Олекси Горбача, Федора Погребенника, Романа Гром’яка, Миколи Ільницького, Михайла Наєнка, Михайла Гнатюка, Галини Александрової та ін., співпрацю з польськими виданнями – у розвідках Миколи Сивіцького, Ришарда Лужного, Володимира Мокрого, Галини Корбич, Надії Білик, Ольги Царик, Григорія Чопика та ін., німецькомовні тексти – у публікаціях Миколи Зимомрі, Богдана Чуловського. Водночас майже нез’ясованим залишається чеський напрям його діяльності. Про критичні публікації Б. Лепкого у празькому часописі “Slovanský přehled” (далі – “SP”) є лише окремі згадки у працях Володимира Дорошенка, Василя Лева та деяких інших дослідників (див.: Дорошенко, 1943, с.39; Лев, 1976, с.46; Рубчак, 2012, с.57; Рудяков та ін., 1994, с.418).

Тим часом саме чеські публікації Б. Лепкого, які рік за роком інформували читачів авторитетного слов’янознавчого видання про розширення тематичних горизонтів і розвиток жанрових та стильових тенденцій української літератури, стали яскравим свідченням інтенсивної міжкультурної взаємодії, характерної для доби Модерну. Безперечно, вивчення проблематики та інтерпретаційних засад цих публікацій дасть змогу прояснити розуміння шляхів модернізації українського письменства та його контекстуалізації у слов’янській і загальноєвропейській культурі початку ХХ ст.

ФОРПОСТ СЛОВ’ЯНОЗНАВСТВА. З часу своєї появи в жовтні 1898 р. празький місячник “SP” став органом взаємопізнання і зближення слов’ян у сфері літератури,

науки й політики. Засновник і редактор цього видання, відомий славіст Адольф Черни залучив до співпраці провідних експертів з галузі слов'янознавства. Зокрема, річні презентації різних літератур тут представляли знані критики і славісти: болгарської – Александар Балан, серболужицької – сам редактор Адольф Черни, польської – Пйотр Хмельовський та Вільгельм Фельдман, російської – Владимир Боцяновський, Александр Яцимирський, сербської – Ілич Драгутин, Любомир Йованович, Йован Скерлич, словацької – Антон Штефанек, словенської – Фран Відіц, хорватської – Йосип Мілякович, Тадеуш Станіслав Грабовський.

Україністику в цьому слов'янознавчому виданні започаткували Іван Франко, Володимир Гнатюк та Франтішек Ржегорж. Рубрику щорічних оглядів українського письменства спершу вів І. Франко, від нього естафету оглядача перейняв Б. Лепкий у 1902 р. Чудовим вступом до української проблематики стали концептуальні Франкові публікації “Українсько-руська (малоруська) література” (1898–1899) та “До історії чесько-руських взаємин” (1901), огляди українського письменства за 1898 і 1899 рр., мініатюрний портрет “Леся Українка” (1900). З тих статей читач часопису “SP” вперше дізнався і про творчість Богдана Лепкого – представника наймолодшого покоління, яке, за Франком, черпає свої стимули безпосередньо з західноєвропейських напрямів імпресіонізму та неоромантизму (див.: Франко, 1984, 41, с.87).

1902 р. – невдовзі після публікації поетичних добірок Тараса Шевченка (1899), Лесі Українки (1900) та І. Франка (1900) в перекладі Ружени Єсенської “SP” опублікував низку поезій Б. Лепкого в її ж інтерпретації. Того ж року журнал почав друкувати критичні праці Б. Лепкого, головно щорічні огляди української літератури. Український оглядач із Кракова співпрацював з чеським журналом шість років – з 1902 по 1907, видрукувавши тут п'ять річних оглядів українського письменства (за 1901, 1902, 1903, 1905, 1906 рр.) і три публікації про події культурного й наукового життя: статтю “Микола Лисенко та його ювілей” (1904), огляд “З української науки” (1907) та інформацію (1907) про вихід у світ власного перекладу польською мовою збірки Михайла Коцюбинського “В путях шайтана”.

З 1908 р. Б. Лепкий почав публікувати свої статті переважно у чернівецькій “Буковині” та київському часописі “Przegląd Krajowy”, водночас він працював над двотомним “Начерком історії української літератури” (Коломия, 1909, 1912) та іншими літературознавчими розвідками. Після Лепкого у “SP” виступали з оглядами українського літературного життя Олександр Грушевський і Микола Євшан, а в міжвоєнне двадцятиліття – Микола Мухин, Аркадій Животко та ін.

Таким чином, А. Черному вдалося почергово залучити до співпраці в “SP” українських культурних діячів різних поколінь і напрямів. Обговорення на сторінках авторитетного чеського видання ключових проблем української літератури сприяло її визнанню у слов'янському світі.

МІЖ ЛЬВОВОМ, КРАКОВОМ І ПРАГОЮ. Творчі взаємини часто виходять за межі особистісних стосунків у сферу міжкультурної взаємодії. З майбутнім редактором “SP” А. Черним Б. Лепкий познайомився ще 1891 р., коли після матури – завершення навчання в Бережанській гімназії – побував у складі великої української делегації на Крайовій ювілейній виставці у Празі (Лепкий, 1967, с.165). Але творчі стосунки склалися між ними значно пізніше – очевидно, навесні 1902 р., коли в “SP” появилася перша чеськомовна стаття Б. Лепкого, який у той час уже працював лектором української мови й літератури в Ягеллонському університеті (Краків). І сталося це, цілком можливо, за посередництвом І. Франка та Остапа Луцького, який саме тоді прибув до Праги як

активний учасник сецесії – демонстративного переходу українських студентів Львівського університету в інші європейські вищі школи в 1901–1902 рр., що стало проявом протесту проти репресій, якими польська адміністрація навчального закладу відповіла на вимогу заснування українського університету у Львові.

Прийнявши разом з майже двома десятками товаришів запрошення Товариства чеських медиків перейти до Карлового університету (Прага), О. Луцький листовно звернувся з рідного села Луки на Тернопільщині до І. Франка з проханням повідомити адресу “SP”. Ймовірно, того листа він написав у грудні 1901 або на початку січня 1902 р., під час приготування до від'їзду, а не в першій половині 1902 р., як здогадно датували той лист досі (див.: Ляшкевич, 1995, с.430), бо вже ввечері 11 січня 1902 р. сецесіоністи рушили потягом зі Львова до Праги, на вокзалі у Кракові їм влаштувала тріумфальну зустріч місцева українська громада за участю Б. Лепкого, а 13 січня їх приязно вітала столиця Чеського королівства (Романюк, Т., 2014, с.193–194). З перших днів і тижнів свого перебування у Празі українські студенти прилучилися до тамтешнього громадського життя і почали пропагувати рідне письменство, бо переконалися, що воно було значною мірою terra incognita для чехів та інших слов'ян. Виняток, звісно, становили А. Черни і такі, як він, палкі симпатичні України. Редактор “SP” допоміг своїм новим друзям освоїтися в чеському середовищі і всіляко сприяв їхній культурно-просвітницькій праці (З Праги, 1902, с.63–64; Муза і чин Остапа Луцького, 2016, с.765–766).

Знайомство з празькою колонією українців, яка мала розгалужені зв'язки, допомогло А. Черному зміцнити відділ україністики у своєму часописі. Саме в той час редактор “SP” чи не в кожному листі до своїх українських співробітників наголошував на потребі українських матеріалів для публікації. Він не отримав огляду української літератури за 1900 р., хоча просив про це І. Франка в листі від 15 лютого 1901 р. (Černý, 1957a, с.569). 13 жовтня 1901 р. А. Черни знову звернувся до львівських колег із проханням не забувати про “SP”: “Я б дуже хотів після нового року подати огляди окремих слов'янських літератур (белетристики), що не вдалося мені торік... Домовтеся якось спільно, щоб я отримував такі інформації, які маю з решти слов'янського світу” (Černý, 1957a, 569–570).

Оскільки повністю поглинутий працею в редакції “Літературно-наукового вісника” І. Франко не мав змоги дописувати до “SP”, А. Черни налагодив контакти з Б. Лепким, можливо, за посередництвом їхнього спільного знайомця О. Луцького або польських друзів з Кракова. Вибір А. Черного був не випадковим: напередодні, на відкритті Слов'янського клубу у Кракові 22 грудня 1901 р., Б. Лепкий виголосив доповідь про українське письменство, яку краківський щомісячник “Przeгляд Powszechny” опублікував у своєму березневому числі. Цей текст із незначними змінами був надрукований у чеському перекладі в березневому і квітневому числах (№ 6 і 7) “SP” за 1902 р. Так Б. Лепкий і А. Черни зійшлися вдруге, і цього разу їхні стосунки стали тривалішими і пліднішими.

Заручившись підтримкою Б. Лепкого, А. Черни й далі заохочував І. Франка до співпраці. “А чи не приготуєте мені знов дечого для Slovansk'ого přehled'у? – запитував він 19 березня 1904 р. – Вже довго я не отримував нічого з Вашого пера” (Інститут історичних досліджень, с.0003). Вже через кілька днів, 23 березня, І. Франко відповів чеському колезі: “Думка про “Slov[anský] přehled” лежить на мені як гріх на сумлінні, але вірте, дорогий пане, я тепер так зайнятий, що не маю часу навіть прочитати дещо цікавого, не те, що писати таке, що просто не висить над карком” (Франко, 1986с, с.240).

ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ЖАНРУ. Як відомо, жанр річного огляду формує панорамне бачення поточного літературного процесу, аналізуючи його стан, підсумовуючи здобутки попереднього етапу і прогножуючи тенденції розвитку. Звісно,

якщо огляд адресовано іншомовній аудиторії, він набуває деяких специфічних ознак. Як зауважив В. Гнатюк, "...інакше треба писати для своїх, а інакше для чужинців" (В., 1903, с.141–142). Оскільки сприйняття інформації залежить від читацької компетентності, оглядач повинен заповнити відстань між досвідом адресата і незнайомими чи малознаними для нього реаліями іншомовної культури. Для цього необхідна контекстуалізація – проєкція нового змісту на спільний для автора і читача простір культурно-історичної ситуації, енциклопедичних знань, літературознавчих понять.

Ґрунт для ознайомлення чехів з українським письменством підготував І. Франко. Він був переконаний, що злагода між слов'янами "може ґрунтуватися тільки на докладнім розумінні історичних обставин, серед яких розвивався і живе досі кожний поодинокий слов'янський народ, на розумінні дійсних культурних потреб і інтересів кожного з тих народів" (Франко, 1982а, с.78). У його "програмовому" (Франко, 1986б, с.118) огляді "Українсько-руська (малоруська) література" висвітлено тисячолітній шлях національної культури, охарактеризовано провідні тенденції найновішого письменства, драматургії і театру. Необхідність такої концептуальної панорами український критик мотивував пропедевтичною метою: "...Мені здавалося кінцевим зачати від такого загального огляду, щоб бути зрозумілим далі" (Франко, 1986а, с.117). В наступних оглядах – за 1898 і 1899 рр. – він висвітлював основні центри культурного життя, освітню, соціальну, політичну стратифікацію публіки, стан книгодрукування й періодики по обидва боки кордону і на цьому широкому тлі дав стислу характеристику найпомітніших літературних течій і постатей.

Отже, Лепкий промовляв до більш-менш обізнаного читача. Спираючись на попередні знання свого адресата, молодий критик продовжував розширювати його українознавчі уявлення, перекладаючи реалії національного письменства на мову універсальних жанрових, стильових, культурологічних понять. З першої ж статті вписуючи українську літературу в загальноєвропейський контекст, він наново, на модерний лад, і навіть послідовніше, ніж його попередник І. Франко, окреслив етнічну ідентичність, заявивши, що вживає термін "Україна" на позначення всього простору, населеного нацією українською, а не малоруською чи русинською, як говорили досі в Чехії (Леркуґ, 1902, с.291).

Характеризуючи геополітичне становище України, Б. Лепкий навів обурливі факти варварського переслідування літератури великого європейського народу: ганебним указом 1876 р. і цензурними гоніннями було заборонено друкувати українською мовою не лише Святе Письмо й Шекспіра, а й весільні запрошення та візитівки, відтак, 25-мільйонний контингент українського читача в Наддніпрянській Україні залишився без своєї преси і літератури, яка знайшла прихисток у Галичині. "Був то з часів зруйнування Січі найстрашніший удар, націлений проти нас, що ніс смерть і нищення не тілу, а душі народу" (Леркуґ, 1902, с.291). Хоча внаслідок революційних подій 1905 р. Емський указ утратив чинність, зате було запроваджено надзвичайний нагляд над часописами, встановлено митні бар'єри для закордонних книжок, практиковано закриття українських редакцій і товариств та ув'язнення передових діячів. За ґратами побували навіть Микола Лисенко і Леся Українка (Леркуґ, 1907б, с.390). І все ж, вистоявши в умовах політичних утисків, несприятливих економічних обставин та ідеологічної експансії, українська ідея, на переконання Б. Лепкого, забезпечила стійкий розвиток усіх сфер національної культури й передовсім науки і красного письменства.

ФРАНКО І ЛЕПКИЙ: ТВОРЧИЙ ДІАЛОГ, НАПРУЖЕНИЙ І ПЛІДНИЙ. "...Не любив Франка...", – сказав Петро Карманський про Б. Лепкого (Карманський, 1996, с.52).

Цей вислів, очевидно, риторичний, оскільки в кожного молодомузівця за позірною “не-любов’ю” крилася більш чи менш усвідомлена творча залежність від великого сучасника і пошана до його титанічної праці.

Взаємне напружене зацікавлення часто проявлялось у Франка і молодомузівців у плідному непрямому діалозі. Підтвердженням того є чеські публікації Б. Лепкого, який віддав належне Франкові і як митцеві, і як критикові. Як оглядач “SP”, Б. Лепкий брав за взірць Франкову концепцію літературного процесу, доповнюючи та не раз переінакшуючи її, а Франко певним чином реагував на ті зміни. Скажімо, в обох оглядачів збігаються загальні обриси їхніх уявлень про три етапи еволюції української поезії: а) шевченківський етап; б) період майже двадцятилітнього застою, до якого призвело епігонство Шевченкових наслідувачів; в) перехід до новітніх європейських форм. Розбіжності полягають у деталізації поворотних еволюційних пунктів. Наприклад, в огляді, друкованому 1902 р. спершу в березневому числі часопису “Przegląd Powszechny”, а відтак – у березневому і квітневому числах “SP”, Лепкий серед поетів високого мистецького рівня поряд із Шевченком назвав Федьковича й Руданського, а місію новатора визнав за Франком:

“Щойно Франко вивів поезію на нові шляхи. З одного боку, черпає він з невичерпної скарбниці народної поезії, а з другого, зближується із західноєвропейськими та російськими поетами. Внаслідок того вводить нові теми і дає зразки нової форми, яка довгий час трималася “коломийкового” вірша [...] В тому напрямі йдуть Маковей, Щурат, Самійленко, Леся Українка, Уляна Кравченко та інші” (Леркуј, 1902, s.338).

У травні того ж року Франко, ознайомившись зі згаданим оглядом Лепкого, децю змістив акценти у цій еволюційній схемі – не піддавши сумніву оцінку Федьковича, він зарахував Руданського до талановитих, але неоригінальних та невибагливих поетів, а піонерські лаври віддав Михайлові Старицькому: “тільки за ним пішов Куліш у пізніший добі свого віршування..., а далі Грінченко, Самійленко, Леся Українка, Кримський і ціла фаланга молодших” (Франко, 1982b, с.259).

Як і Франко, краківський критик захоплювався Кулішевою мовою, яка “пишається небуденною красою – гнучка й покірна думці, бризкає каскадами дзвінків, як метал, слів і підпорядковується найважчим ритмам та наймелодійнішим римам” (Леркуј, 1902, s.339). Слідом за І. Франком, оглядач “SP” відзначив у Лесі Українці “вдачу більш мужню, ніж жіночу, більш рефлексійну, ніж ліричну, сповнену небуденних вражень душу і серце, полум’яне та швидке до сміливих і незвичайних порухів” (Леркуј, 1903, s.449). Щоправда, на відміну від І. Франка, Б. Лепкий не відлучив Лесю від “мистецтва для мистецтва”, зауваживши, що серед її поезій є й такі, що не узгоджуються своєю ускладненою формою з уявленнями про загальнодоступність (1903, s.449).

Розбіжності між Франком і Лепким помітні в оцінці Стефаникової новелістики: якщо Лепкий підкреслював її трагедійну експресію, то Франко наполягав на енергійній, ініціативній та сповненій любові життєвій позиції покутського митця (Франко, 1982c, с.108–109).

Самого І. Франка Б. Лепкий сприймав як діяльну і впливову постать культурного життя – це “найвидатніший з усіх сучасних українських письменників, зокрема з огляду на всесторонність і плідність творчості” (1902, s.334). Критик представив читачеві “SP” повість “Перехресні стежки” як твір широко закреслений, з багатьма персонажами, напруженими соціальними і психологічними колізіями, на тлі яких змальовано тип інтелігента-адвоката, що в бою за народне добро переживає суперечливі особистісні

почуття (Леркуї, 1902, s.337). А поезію Каменяра він охарактеризував як високомистецький вираз неспокійного духу своєї епохи: “Прочитаймо чудовий, писаний терцинами вступ до поеми “Мойсей” Івана Франка, і побачимо, як контрастними хвилями сили і безсилля, ганьби і слави, рабства і свободи хвилюються груди українського народу” (Леркуї, 1906, s.451).

МИСТЕЦТВО КАРТОГРАФІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ. Чи стояла перед оглядачем Лепким проблема відбору матеріалу? Так, безперечно. Адже літературний процес став практично неосяжним, щороку розвиваючись кількісно і якісно, урізноманітнюючись жанровими і стильовими відтінками, ускладнюючись ідейними колізіями між поколіннями і групами. Не претендуючи на повноту охоплення матеріалу, Б. Лепкий віддавав належне суб'єктивному фактору і, оглядаючи літературне життя, спирався також на особистий мистецький смак. Імпресіоністичні ознаки мають зауваження критика, що він підбирає твори на власний розсуд – насамперед ті, що мають, на його думку, “найбільший вплив на характер всієї картини”, а своїм завданням вважає не фахове тлумачення, а виклад безпосередніх вражень (Леркуї, 1902, s.293). В. Гнатюк навіть дорікнув Б. Лепкому, що в його огляді за 1902 р. є значні прогалини (В., 1903, с.141–142). Прислухавшись до порад дослідника, Б. Лепкий надалі звертав увагу на різножанрові явища: драматичну й перекладну літературу, журнальні публікації, альманахи та індивідуальні збірні видання.

Кожен рік отримав у Лепкого відповідну узагальнену характеристику: 1901-й був урожайнішим за попередні (вийшло близько 100 книжок і 50 часописів), але все ще доволі скромним з огляду на реальні потреби 30-мільйонного народу (Леркуї, 1902, s.291); 1902-й не приніс великих змін: “Був це, в повному розумінні слова, звичайний рік, такий тихий, буденний, з яких складаються століття” (Леркуї, 1903, s.443); 1903-й він назвав роком альманахів і зібраних видань – появилися перші томи збірок Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Бориса Грінченка, Панаса Мирного, Івана Карпенка-Карого та інших (Леркуї, 1904, s.302). 1905-й, передбачав Лепкий, увійде в історію українського письменства як рік переламу (Леркуї, 1906, s.451), а 1906-й – як такий, що зняв з українського народу ганебну пов'язку мовчання і вивів національну пресу на шлях нормального розвитку (Леркуї, 1905, s.461; 1906, s.393).

Розглядаючи літературний процес у жанровому перекрої, “найбуйнішим цвітом українського письменства” Лепкий вважав новелу (1902, s.293). Історію жанру творили Григорій Квітка-Основ'яненко, який чи не першим у європейській літературі зобразив життя селянського люду; Микола Гоголь, проза якого, хоча й писана російською, своїм духом і характером належить українському письменству; чудові оповідання Марка Вовчка, Юрія Федьковича, Олекси Стороженка, якими могла б пишатися й найбагатша література. З найновіших новелістів оглядач назвав Івана Франка, Василя Стефаника та Ольгу Кобилянську, твори яких здобули визнання далеко за межами батьківщини. Побіч них Марко Черемшина, Лесь Мартович, Тимофій Бордуляк, Андрій Чайковський та інші менш знані й через те недооцінені письменники збагачують українську новелу небуденними творами (Леркуї, 1902, s.293).

Критик відзначив удосконалення поетичної техніки, нахил до точності ритму й чистоти мови у поезії Осипа Маковея, Василя Щурата, Володимира Самійленка, Лесі Українка, Уляни Кравченко та ін. Драма, за його словами, розвивається переважно в реалістичному напрямі. Тут задають тон троє знаменитих драматургів – Іван Карпенко-Карий, Марко Кропивницький і Михайло Старицький (Леркуї, 1902, s.340).

КОГО ЛЕПКИЙ ЗАРАХОВУВАВ ДО МОДЕРНІСТІВ? Намагаючись представити український літературний процес чужомовному читачеві зважено і з належною повнотою, Б. Лепкий зайняв позицію над ідейними сутичками, не розмежовуючи різко “стару” й “нову” школи і вказуючи на проміжні ланки, найголовнішою з яких була Франкова творчість. До модерних віянь у нього причетні представники перших хвиль неоромантизму й імпресіонізму. Скажімо, критик підкреслив небуденну мистецьку цінність і тематичну різноманітність збірки Лесі Українки “Відгуки” (Леркуї, 1903, s.449) та актуальність драматичної поеми “В катакомбах”, яка “за своїм загальним настроєм належить до новоромантизму” (Леркуї, 1907, s.392). Йому було близьким трактування поезії, призначеної для чутливих душ, яке сформулював автор “Пальмового гілля” (1901) Агатангел Кримський (Леркуї, 1902, s.339). Збірник Г. Хоткевича “Поезія в прозі” (1902) Б. Лепкий зарахував до “нечисленних проявів східноєвропейського модернізму в українському письменстві; це прояв досить сильний і повний, нове свідчення давньої правди, що царина людської душі не має меж, не визнає шаблону, не любить жодних уніформ. Талант, чуття і фантазія – ось її єдині закони” (Леркуї, 1903, s.449).

Стефаника критик означив як найбільшого новеліста, який, ступивши на літературну сцену, через якихось п’ять років здобув завдяки своєму таланту славу “на обох півкулях” (Леркуї, 1902, s.335–336). У своїх писаннях про Стефаника Лепкий навіював читачеві відчуття нерозгаданої таємничої сили – тендітної і потужної, жахливої і величної, що нуртує у творчості неперевершеного маляра селянської душі.

Після “Людини” (1894) і “Царівни” (1895), творів із життя міської інтелігенції, справжньою несподіванкою видалася йому повість “Земля” (1902) Ольги Кобилянської, заснована на старій, як світ, темі братовбивства й освітлена ширим почуттям, яким авторка скрасила і природу, і грішних людей (Леркуї, 1903, s.445). Високо оцінивши цей твір, Лепкий усе ж вказав на тендітність композиції, яка на превелику силу втримує колосальне змістове багатство твору, переповненого “багатьма людськими думками і враженнями, тією життєвою правдою, що тяжка, як олово, тим безнастанним бажанням збагнути людську екзистенцію і її зв’язок з видимим і невидимим світом” (Леркуї, 1903, s.446). До того ж, на його думку, притаманний авторці стиль ніжних музично-малярських півтонів не торкнувся “найглибших ран” хліборобського життя.

Оглядач радо презентував чеському читачеві тематично універсальну, психологічно витончену і мистецьки досконалу творчість М. Коцюбинського: “Іноді проза, слово позірно просте, без ритму і рими, дає набагато більше справжньої поезії, аніж найартистичніші вірші. Признаюся, що новели Коцюбинського, зокрема його описи природи і силуети людей, вражають мене якраз отим поетичним чаром” (Леркуї, 1906, s.452). Вісім новел найкращого українського імпресіоніста Б. Лепкий згодом переклав польською мовою (В. Л. [Лепкий], 1907, s.191).

Схильність до модернізму Б. Лепкий відзначив у молодих авторів Ореста Авдикевича, Євгена Мандичевського, Слободівни (псевдонім Марії Крушельницької), Михайла Яцкова (Леркуї, 1902, s.334). Стримано і справедливо він намагався оцінювати твори ровесників, колег та однодумців: у збірці О. Луцького “В такі хвили” (1906) “можна знайти жменю вражень, почуттів, думок і настроїв, прибраних у гладкі правильні вірші” (Леркуї, 1907, s.392); поезія Миколи Філянського вабить “зовнішнім гарним стильовим обробленням” (Леркуї, 1907, s.392); драму Василя Пачовського “Сон української ночі” (1903) варто назвати “історіософською казкою, в якій молодий поет, охоплений гарячим почуттям, летить Ікаровим летом у безмежні краї фантазії, намагається звідти досягнути все життя свого народу, торкається одним крилом минувшини, а другим – майбутнього”

(Леркуї, 1904, s.306), натомість, оповідання того ж автора “Жертва штуки” (1906) – це “всього лише спроба талановитого поета” (Леркуї, 1907, s.392).

На відміну від неонародників, які закинули альманаху “З-над хмар і з долин” (Одеса, 1903) декадентські тенденції, Лепкий оцінив це видання як “збірник письменників усіх напрямів. Ця розмаїтість є, безсумнівно, перевагою книжки” (1904, s.304). З таким плюралістичним підходом узгоджується його неприйняття голої тенденційності і прихильність до естетизму, поєднана з гуманістичним світоглядом: “Добро і краса ніколи не змінюються, змінюється лишень спосіб їхнього відчуття і розуміння” (Леркуї, 1906, s.452). Це й була та концепція “штуки для життя”, яку Лепкий втілював у власних творах.

ІМПРЕСІОНІЗМ І СИМВОЛІЗМ КРИТИЧНОГО ПИСЬМА. Перед Лепким стояло завдання критичним словом розповісти про мистецькі цінності: “як перекласти їхню незвичайну красу звичайними, блідими словами буденної прози?” (Леркуї, 1903, s.449). Лепкий успішно вирішує його, наближуючи критичне мовлення до поетичного, забарвлюючи його імпресіоністичними мазками та символістичною образністю. Скажімо, патріархальна постать Івоніки (“Земля” О. Кобилянської) нагадує оглядачеві “SP” своєрідного Лаокоона; Марійка постає в його очах зморшкуватою, судомно зігнутою, немовби доля піддала її тортурам; Анну представлено як людину з іншого світу – це “жебракка і цариця в одній особі, улюблена постать Кобилянської” (Леркуї, 1903, s.445).

Критик-імпресіоніст намагається і *психологічно*, і *стилістично* наблизитися до портретованої особи, тому критичне письмо не раз набуває мистецьких якостей, подекуди цілком перетворюючись у поезію. Про Стефаніка він говорить мовою гіперболічної та експресивної образності: “Ніхто з такою невблаганною правдою не змалював трагізму селянської душі, коли вона, гнана необхідністю чи якимсь шаленим інстинктом, відривається від батьківського дому, від рідної землі, котру любить понад усе, і мчить навмання до незнаних заморських країн...” (Леркуї, 1902, s.336).

Символістичного забарвлення критичний стиль Лепкого набуває, коли мова заходить про символістів. У збірнику Г. Хоткевича “Поезія в прозі” (1902) постає, за словами критика, не реальне життя в умовах фізичної екзистенції, а “спрага звільнення душі від пут тілесних, бажання широкого розмаху крил у піднебесних просторах, на вершинах білосніжних гір людської мрії” (Леркуї, 1903, s.448). В образах розправлених крил, небесних просторів та гірських вершин виразно проглядається атрибутика символізму взірця *in situ* Миколи Вороного й Лесі Українки.

Образний зміст критик переказує стисло, але наближено до творчого стилю митця, аби дати читачам уявлення про оригінальну проблематику, драматизм зображеної ситуації і настроєвість твору:

“Поезія Лесі Українки – це не галузка німецького хмелю, що пнеться білими стінами міського будинку, ані український барвінок на русій косі дівчини – це той вітер буйний, що розвіє піски африканські і зазирає в очі Сфінкса, допитуючись, яку в них заховано думку (“Сфінкс”). Це той людський дух неспокійний, що під місяцем блукає навколо пірамід, несучи з собою заклинання статуї Ра-Менеїс, аби йшов подивитися на подвійну корону Єгипту й кості, покриті пилом століть (“Ра-Менеїс”)” (Леркуї, 1903, s.449).

Квітчаста парафраза Лепкого є своєрідним апокрифом до поетичних текстів Лесі Українки, бо доповнює та продовжує їх і слугує не так для прояснення оригіналу, як для наповнення його піднесеним містичним змістом. Звернімо увагу: в інтерпретації поезії “Ра-Менеїс”, сповненої палючого єгипетського сонця, появляється відсутня в тексті Лесі Українки образна деталь – місяць, під яким блукає “неспокійний людський дух”,

а в інтерпретації “Сфінкса” – образ його очей. Таку ж імпресивну функцію виконує анафора: Лесина поезія – “це той вітер буйний... це той людський дух неспокійний... це той вічний мандрівник”. Символізм критичного письма підкреслено і нарративним часом: у Лесиних поезіях час ліричної розповіді минулий, а в критичних парафразах Лепкого – час теперішній, що триває безперервно і вічно.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ. Переїнявши досвід І. Франка, Б. Лепкий розглядав літературний процес у різних культурологічних аспектах: здійснював огляд літературного життя у таких центрах, як Львів, Чернівці, Коломия, Перемишль, Київ, Одеса, аналізував діяльність видавництв, оцінював поступ критики, журналістики, науки, театру, стежив за налагодженням взаємин між двома частинами розділеної кордоном України.

У 1904 р. “SP” видрукував доповідь Б. Лепкого, виголошену у Слов’янському клубі (Краків) з нагоди 35-ліття творчої діяльності Миколи Лисенка. Окресливши життєвий і творчий шлях видатного композитора, Лепкий розповів про вшанування його у Львові і Києві, де влада після довгих літ заборони вперше дозволила промовляти українською, а громадськість ухвалила заснувати першу українську музичну школу. Святкування об’єднало націю в просторі й часі: “Широка, як степ, глибока, як Дніпро, і гарна, як небо, українська пісня. Минувшина і будучність, насолода і страждання, солодкі марення і гірка дійсність, смерть і життя, сльоза й усміх живуть у ній, звучать, в’ються дивним, чарівним летом крізь віки, простори і покоління. Ця пісня безсмертна” (Леркуї, 1905, s.74).

Про культурний рівень народу свідчить розвиток освіти і знання. У статті “З української науки” Лепкий окреслив Наукове товариство Шевченка як потужну інституцію, яка дорівнює закордонним академіям (1907, s.15–17). Він інформував про вихід у світ нових історіографічних праць Михайла Грушевського (зокрема, п’ятого тому його “Історії України-Руси”), філософської студії професора Івана Копача, літературознавчих розвідок Богдана Барвінського і Василя Щурата.

Багатим був ужинок на перекладацькій ниві. Розглядаючи національне письменство як інтегральну частину слов’янського і загальноєвропейського літературного процесу, критик відзначав, що переклади польською, чеською, російською, сербською, французькою, німецькою та англійською мовами творів Франка, Стефаніка, Кобилянської та інших роблять українську літературу більш знаною у світі:

“Загальною її маркою є народність, свіжість і принада юності, які помітні в багатьох творах. Як і личить літературі народу, який відроджується, вона еднається з його життям, з його втіхами і стражданнями, з його ідеалами і мріями. З народної душі вона бере свій початок, з його тужливої мистецької вдачі – свою красу і є здорова і життєдайна, як народ” (Леркуї, 1902, s.340).

Критичні публікації Лепкого мали розголос у періодиці різних країн. Скажімо, його статтю “Погляд на українську літературу в 1901 р.”, опубліковану у краківському часописі “Przegląd Powszechny” 1902 р., відразу видрукували в чеському перекладі празький “SP” і в хорватському – загребський “Vienac”. Літературний портрет “Василь Стефанік”, який виник з краківської лекції Б. Лепкого у “Слов’янському клубі” 1903 р., було видано українською (львівський часопис “Руслан” та окреме видання того ж 1903 р.), чеською (празький часопис “Rozhledy”, 1904), а також хорватською, німецькою та іншими мовами. Так само розійшлася по різномовних часописах його стаття про ювілей М. Лисенка. Про публікації Б. Лепкого у “SP” інформували чеські видання “Besedy času” (Прага), “Hlídko” (Брно), українські, словацькі та польські журнали. Його ім’я фігурує в “Науковому словнику Отта” (Štěpánek, 1904, s.243). Лепкий став культурною постаттю, притягальною для слов’янських літератур.

ВИСНОВКИ. Хоч українське письменство розвивається в тяжких і неприхильних умовах, воно сміливо може дивитись у свою будучність – таким оптимістичним підсумком завершив Б. Лепкий свою першу статтю у “SP”. Цю ідею він провів крізь усі свої чеські публікації, розширюючи українські виднокола слов'янської аудиторії. Критик рухався від характеристики невідрадних колоніальних обставин літературного життя до суто мистецьких його аспектів, а відтак, повертався з естетичними аргументами життєздатності і перспектив української літератури і культури. Його статті засвідчили, що переслідуване драконівськими заборонами письменство спроможне розвиватися синхронно з іншими європейськими літературами і творити унікальні духовні скарби.

Публікації Б. Лепкого у “SP” не тільки інформували про національний літературний процес, а й змінювали уявлення іноземців про українську ідентичність, літературу й культуру. Разом з працями І. Франка та інших діячів вони лягли в підмурівок солідарної українсько-чеської взаємодії в міжвоєнне двадцятиліття, коли після поразки національно-визвольних змагань співвітчизники-емігранти розбудували у Чехо-Словаччині розгалужену інфраструктуру інтенсивного громадського життя.

Список посилань

В. Л. [Лепкий], 1907. Michał Kociubynski. W pętach szatana. Brody, 1906. *Slovanský přehled*, 4, s.191.

Černý, A. Листівка до І. Франка 19.03.1904 з Праги. *Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Ф. 3. Од. зб. 1729, с.0001-0003*. [онлайн] Інститут історичних досліджень Львівського університету імені Івана Франка. Проект “Листування Франка”. Листи до Франка. Доступно: http://prima.franko.lviv.ua/istoryky/franko-letters/1729/1729_0003.JPG. [Дата звернення 24 травня 2019].

Černý, A., 1957a. [Лист] XIX [до І. Франка, 15.02.1901]. В: М., Мольнар та М., Мундяк, упоряд. *Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками*. Братислава: Словацьке видавництво художньої літератури, с.569.

Černý, A., 1957b. [Лист] XX [до І. Франка, 13.10.1901]. В: М., Мольнар та М., Мундяк, упоряд. *Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками*. Братислава: Словацьке видавництво художньої літератури, с.569–570.

Лепкы, В., 1902. *Ukrainská literatura r. 1901. Slovanský přehled*, IV/6, s. 291–294; 7, s.334–340.

Лепкы, В., 1903. *Přehled literatur slovanských za rok 1902. Ukrajinská (Maloruská). Slovanský přehled*, V/10, s.443–450.

Лепкы, В., 1904. *Přehled literatury ukrajinské za rok 1903. Slovanský přehled*, VI/7, s.302–307.

Лепкы, В., 1905. *Mikuláš Lysenko a jeho jubileum. Slovanský přehled*, VII/2, s.73–76.

Лепкы, В., 1906. *Ukrainská literatura r. 1905. Slovanský přehled*, VIII/10, s.451–454.

Лепкы, В., 1907b. *Ukrainská literatura r. 1906. Slovanský přehled*, IX/9, s.390–393.

Лепкы, В., 1907a. *Z ukrajinské vědy. Slovanský přehled*, IX/1, s.15–17.

Štěpanek, K., 1904. *Literatura maloruská. Ottův slovník naučný*, T. 22. Praha: J. Otto, s.241–244.

В., [Гнатюк], 1903. *Праці українців у чужих мовах. Літературно-науковий вісник*, 23(8), с.141–142.

- Дорошенко, В., 1943. Наукова діяльність Б. Лепкого. В: *Богдан Лепкий. 1872–1941: Збірник у пошану пам'яті поета*. Краків–Львів: Українське видавництво, с.38–41.
- З Праги, 1902. *Молода Україна*. 1–3 (січень, лютий і марець). Львів, с.63–74.
- Карманський, П., 1996. *Українська Богема*. Львів: Олір.
- Лев, В., 1976. *Богдан Лепкий і його творчість*. Нью-Йорк: Наукове товариство Шевченка.
- Лепкий, Б., 1967. *Казка мого життя*. Нью-Йорк: Наукове товариство Шевченка.
- Ляшкевич, П., 1995. Листи Остапа Луцького до Івана Франка і “Літературно-наукового вісника”. *Записки товариства імені Шевченка*, 229. Львів, с.428–448.
- Муза і чин Остапа Луцького*, 2016. В., Деревінський, Д., Ільницький, П., Ляшкевич та Н., Мориквас, упор. Київ: Смолоскип.
- Романюк, Т., 2014. Участь Остапа Луцького у студентській сецесії 1902 р. (за матеріалами львівської преси). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 4 (22). Львів, с.190–204.
- Рубчак, Б., 2012. *Міти метаморфоз, або Пошуки доброго світу: Есеї*. Львів: ЛА “Піраміда”.
- Рудяков, П., Сиваченко, Г., Ющук, І. та ін., 1994. *Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті: У 5 т. Т. 5: Українська література в країнах Центральної і Південно-Східної Європи: матеріали до бібліографії*. Київ: Наукова думка.
- Франко, І., 1982а. “Славянские начала” Д. Вергуна. В: І., Франко. *Зібрання творів: У 50 т. Т. 33*. Київ: Наукова думка, с.78–81.
- Франко, І., 1982б. Михайло П[етрович] Старицький. В: І., Франко. *Зібрання творів: У 50 т. Т. 33*. Київ: Наукова думка, с.230–277.
- Франко, І., 1982с. Старе й нове в сучасній українській літературі. В: І., Франко. *Зібрання творів: У 50 т. Т. 35*. Київ: Наукова думка, с.91–111.
- Франко, І., 1984. Українсько-руська (малоруська) література. В: І., Франко. *Зібрання творів: У 50 т. Т. 41*. Київ: Наукова думка, с.74–100.
- Франко, І., 1986б. До Адольфа Черного. Львів, 26 вересня 1898. В: І., Франко. *Зібрання творів: У 50 т. Т. 50*. Київ: Наукова думка, с.118.
- Франко, І., 1986с. До Адольфа Черного. Львів, 23 березня 1904. В: І., Франко. *Зібрання творів: У 50 т. Т. 50*. Київ: Наукова думка, с.240–241.
- Франко, І., 1986а. До Адольфа Черного. Львів, 21 вересня 1898. В: І., Франко. *Зібрання творів: У 50 т. Т. 50*. Київ: Наукова думка, с.117–118.

References

- V. L. [Lepky], 1907. Mykhailo Kotsiubynsky. In the chains of Satan. Brody, 1906. *Slovanský přehled*. 4, p.191. (In Czech)
- Černý, A. Postcard to I. Franko 19.03.1904 from Prague. *Department of Manuscripts and Textual Studies of the Shevchenko Institute of Literature of NAS of Ukraine. F. 3, № 1729, pp.0001–0003*. [online] Institute of Historical Studies of Ivan Franko University of Lviv. “Franko's Correspondence” Project. Letters to Franko. Available at: http://prima.franko.lviv.ua/istoryky/franko-letters/1729/1729_0003.JPG. [Accessed 24 May 2019]. (In Czech)
- Černý, A., 1957a. [Letter] XIX [to I. Franko, 15.02.1901]. In: M., Molnar and M., Mundyak, eds. *Ivan Franko's connections with Czechs and Slovaks*. Bratislava: Slovak publishing house of fiction, pp.569. (In Czech)

Černý, A., 1957b. [Letter] XX [to I. Franko, 13.10.1901]. In: M., Molnar and M., Mundyak, eds. *Ivan Franko's connections with Czechs and Slovaks*. Bratislava: Slovak publishing house of fiction, pp.569–570. (In Czech)

Doroshenko, V., 1943. Scientific Activity of B. Lepky. In: *Bohdan Lepky. 1872–1941: A Compilation for the Memory of the Poet*. Kraków–Lviv: Ukrainian publishing house, pp.38–41. (In Ukrainian)

Franko, I., 1982a. D. Verhun's "Slavic Principle". In: I., Franko. *Collected Works: In 50 vols. Vol. 33*. Kyiv: Naukova dumka, pp.78–81. (In Ukrainian)

Franko, I., 1982b. Mykhailo P[etrovych] Starytsky. In: I., Franko. *Collected Works: In 50 vols. Vol. 33*. Kyiv: Naukova dumka, pp.230–277. (In Ukrainian)

Franko, I., 1982c. Old and New in Contemporary Ukrainian Literature. In: I., Franko. *Collected Works: In 50 vols. Vol. 35*. Kyiv: Naukova dumka, pp.91–111. (In Ukrainian)

Franko, I., 1984. Ukrainian (Little Russian) Literature. In: I., Franko. *Collected Works: In 50 vols. Vol. 41*. Kyiv: Naukova dumka, pp.74–100. (In Ukrainian)

Franko, I., 1986b. To Adolf Černý. Lviv, September 26, 1898. In: I., Franko. *Collected Works: In 50 vols. Vol. 50*. Kyiv: Naukova dumka, p.118. (In Ukrainian)

Franko, I., 1986c. To Adolf Černý. Lviv, March 23, 1904. In: I., Franko. *Collected Works: In 50 vols. Vol. 50*. Kyiv: Naukova dumka, pp.240–241. (In Ukrainian)

Franko, I., 1986a. To Adolf Černý. Lviv, September 21, 1898. In: I., Franko. *Collected Works: In 50 vols. Vol. 50*. Kyiv: Naukova dumka, pp.117–118. (In Ukrainian)

From Prague, 1902. *Young Ukraine*. 1–3 (January, February and March). Lviv, p.63–74. (In Ukrainian)

Karmans"kyj, P., 1996. *Ukrainian Bohemia*. Lviv: Olir. (In Ukrainian)

Lepky, B., 1967. *The tale of my life*. New York: Shevchenko Scientific Society. (In Ukrainian)

Lepkyj, B., 1902. Ukrainian literature in 1901. *Slovanský přehled*, IV/6, p.291–294; 7, pp.334–340. (In Czech)

Lepkyj, B., 1903. Review of Ukrainian literature in 1902. *Ukrajinská (Maloruská). Slovanský přehled*, V/10, pp.443–450. (In Czech)

Lepkyj, B., 1904. Review of Ukrainian literature in 1903. *Slovanský přehled*, VI/7, pp.302–307. (In Czech)

Lepkyj, B., 1905. Mykola Lysenko and his jubilee. *Slovanský přehled*, VII/2, pp.73–76. (In Czech)

Lepkyj, B., 1906. Ukrainian literature in 1905. *Slovanský přehled*, VIII/10, pp.451–454. (In Czech)

Lepkyj, B., 1907b. Ukrainian literature in 1906. *Slovanský přehled*, IX/9, pp.390–393. (In Czech)

Lepkyj, B., 1907a. From the field of Ukrainian science. *Slovanský přehled*, IX/1, pp.15–17. (In Czech)

Lev, V., 1976. *Bohdan Lepky and his creativity*. New York: Shevchenko Scientific Society. (In Ukrainian)

Lyashkevych, P., 1995. Ostap Lutskyi's letters to Ivan Franko and the "Literaturno-naukovyi vistnyk". *Zapysky Tovarystva Imeni Shevchenka*, 229. Lviv, pp.428–448. (In Ukrainian)

Muse and action of Ostap Lutskyi, 2016. Kyiv: Smoloskyp. (In Ukrainian)

Romanyuk, T., 2014. Ostap Lutsky's participation in the student secession of 1902 (based on the materials of the Lviv press). *Zbirnyk prac" Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, 4 (22). Lviv, pp.190–204. (In Ukrainian)

Rubchak, B., 2012. *Myths of Metamorphosis, or The Quest for the Good World: Essays*. Lviv: Pyramid Literary Agency. (In Ukrainian)

Rudyakov, P., Syvachenko, H., Yushhuk, I. et al., 1994. *Ukrainian Literature in the Slavic and World Literary Context: in 5 vol. Vol. 5: Ukrainian Literature in the Countries of Central and South-Eastern Europe: Materials for Bibliography*. Kyiv: Naukova dumka. (In Ukrainian)

Štěpanek, K., 1904. Ukrainian literature. *Otto's encyclopedia*, T.22. Prague: J. Otto, pp.241–244. (In Czech)

V., [Hnatyuk], 1903. Works of Ukrainians in Other Languages. *Literaturno-naukovy visnyk*. 23(8), pp.141–142. (In Ukrainian)

BOHDAN LEPKY'S LITERARY CRITICISM IN "SLOVANSKÝ PŘEHLED" JOURNAL

Vasyl BUDNYI

*The Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytets'ka Str., Lviv, 79000*

*Department of Theory of Literature and Comparative Literary Studies
e-mail: budnyj_vasyl@ukr.net*

Abstract

Background: A famous literary critic and writer, representative of the “Moloda Muza” group, B. Lepky was published in numerous Ukrainian and foreign journals in the early twentieth century. Today, his cooperation with Polish and German editions has been partially explored, but the Czech direction remains almost unclear. There are only individual references to B. Lepky's cultural publications in the “Slovanský přehled” journal in the works of V. Doroshenko, V. Lev, B. Rubchak.

Purpose: The purpose of the study is to analyze the interpretative bases of B. Lepky's publications in “Slovanský přehled”, namely, five annual reviews of Ukrainian literature (1901, 1902, 1903, 1905, 1906) and three cultural pieces of knowledge: about the composer M. Lysenko, about the translation of short stories by M. Kotsiubynsky into Polish, and the scientific works of M. Hrushevsky, B. Barvinsky and V. Shchurat.

Results: B. Lepky followed I. Franko in editing “Slovanský přehled” journal. I. Franko prepared the ground for the Czechs to familiarize them with Ukrainian literature. In a series of annual reviews, B. Lepky considered Ukrainian literature in the pan-European context, translating the realities of national culture into the language of universal cultural concepts. Not contradicting realism and modernism, the critic appraised the high artistic value of the works by Lesya Ukrainka, V. Stefanyk, M. Kotsiubynsky, O. Kobylyanska, which were marked by modern stylistic trends. Trying to convey the original content to the foreign reader, B. Lepky approached his critical speech to the poetic one, painting it with impressionistic strokes and symbolic imagery.

The author concluded that the importance of B. Lepky's Czech publications was important for understanding the ways in which Ukrainian writing was modernized and contextualized in Slavic and pan-European culture in the early twentieth century.

Key words: Modernism period, literary process, critical writing, literary review, review, contextualization, impressionism, symbolism.